

29.10.2015

Dnro 250/4/15

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

SAIRAALAN ON AVUSTETTAVA VARATONTA MIELENTERVEYSPOTILASTA PALAAMAAN KOTIINSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään 17.11.2014 - - - sairaanhoitopiirin menettelyä. Kantelija kertoi, että poliisi vei hänet 31.10.2014 - - - psykiatriselle osastolle, jossa häntä ei kuitenkaan otettu hoitoon. Tämän jälkeen hän joutui kävelemään neljä kilometriä kotiinsa, koska poliisi tai ambulanssi ei suostunut kuljettamaan häntä. Kantelijan mukaan hän ei ehtinyt ottaa riittävästi talvivaatteita mukaansa, kun poliisi nouti hänet kotoa.

Kantelija arvostelee poliisin menettelyä, 30 tuntia kestänyttä vapauden menetystään ja sitä, että psykiatrian päivystyksyksikössä ei annettu hänelle 3,30 € bussilippuun.

2 SELVITYS

- - -

Poliisin menettely on tutkittu erillisenä asiana (dnro 4837/4/14). Sen asiakirjat ovat olleet käytössä tätä asiaa ratkaistaessa.

3 RATKAISU

Käsitykseni mukaan kantelijan oikeutta hyvään hoitoon on loukattu, kun häntä ei avustettu kotimatkan järjestämisessä (jälj. kohta 3.3).

Esitän sosiaali- ja terveysministeriölle lainsäädännön täydentämistä perustuslain edellyttämällä tavalla (jälj. kohta 3.4).

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1 Tapahtumat

Asiakirjoista käy ilmi, että poliisi oli 30.10.2014 noutanut kantelijan tämän kodista ja vienyt hänet poliisiasemalle. Hänet vapautettiin seuraavana päivänä klo 16:05, mutta hänet kuljetettiin välittömästi ambulanssilla poliisin saattamana - - - sairaalan psykiatrian päivystysyksikköön tutkittavaksi.

Päivystyksyksikössä laadittujen merkintöjen mukaan poliisi oli ennen kantelijan kuljettamista ollut yhteydessä psykiatrian tulosalueeseen ja pyytänyt psykiatrista arvioita potilaasta. Poliisi olisi toimittanut tulosalueelle kopiot kantelijan kirjoittamasta sähköpostiviestistä, kuulustelupöytäkirjasta ja poliisiin kohdennetun väkivallan seulontatyökälistä.

Päivystyksyksikön erikoistuva lääkäri tutki kantelijan klo 21:40 ja totesi, että mielenterveyslain mukaisen tarkkailuläheteen edellytykset eivät täyttyneet eikä potilas suostunut jäämään sairaalaan. Tämän vuoksi kantelija kotiutettiin.

Erikoistuvan lääkärin selvityksen mukaan kantelijalle varattiin mahdollisuus tilata taksi, mutta tämä kieltäytyi tästä. Lääketieteellistä syytä ambulanssikyytiin ei ollut. Päivystyksessä ei ole kassaa, josta voitaisiin maksaa matkakustannuksia. Potilasta ei myöskään ole mahdollista lähteä kuljettamaan kotiinsa.

Vastuualueen johtajana lausunnon mukaan asiassa on toimittu juridisesti oikein. Potilaan on arvioitu olleen kykenevä huolehtimaan itsestään.

Johtajaylilääkärillä ei ollut lisättävää edellä mainittuun selvitykseen.

3.2 Oikeusohjeet

3.2.1 Perustuslaki

Perustuslain 7 §:ssä säädetään oikeudesta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Pykälän 3 momentti kuuluu seuraavasti:

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslain 22 §:ssä säädetään, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

3.2.2 Mielenterveyslaki

Mielenterveyslain 9 a §:ssä säädetään tarkkailuun lähettämisestä ja terveyskeskuslääkärin toimintavelvollisuudesta seuraavaa:

Terveyskeskuksessa työskentelevän virkasuhteisen lääkärin on laadittava potilaasta tarkkailulähete ja lähetettävä potilas tutkittavaksi sairaalaan, jos hän suorittamansa tutkimuksen perusteella toteaa, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa. Tutkimuksen yhteydessä on selvitettävä, onko potilaan kotikunnan käytettävissä muita potilaan hoidon tarve huomioon ottaen sopivia ja riittäviä palveluja, ellei ole ilmeistä, että muut palvelut eivät sovellu käytettäväksi tai ovat riittämättömiä.

Kun sairaanhoitopiiri hoitaa terveyskeskuksen päivystyspalvelut, sairaanhoitopiirin palveluksessa olevaan päivystyksessä toimivaan virkasuhteiseen lääkäriin sovelletaan, mitä 1 momentissa säädetään terveyskeskuksessa työskentelevästä virkasuhteisesta lääkäristä.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettu lääkäri voi pyytää poliisin virka-apua siten kuin 31 §:n 1 momentissa säädetään potilaan toimittamiseksi terveyskeskukseen, sairaalaan tai muuhun sairaanhoidon toimintayksikköön.

Muu kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettu julkisessa tai yksityisessä terveydenhuollossa toimiva laillistettu lääkäri voi laatia tarkkailulähetteen, jos hän suorittamansa tutkimuksen perusteella toteaa, että tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytykset ovat todennäköisesti olemassa. Tutkimuksen yhteydessä on selvítettävä muiden palvelujen sopivuus ja riittävyys 1 momentin mukaisesti.

Mielenterveyslain 31 §:ssä säädetään poliisin virka-avusta seuraava:

Poliisi on velvollinen avustamaan kuljetuksessa, jos terveyskeskuksen tai sairaanhoitopiirin virkasuhteinen lääkäri katsoo, että henkilön toimittamiseksi terveyskeskukseen, sairaalaan tai muuhun sairaanhoidon toimintayksikköön tarvitaan ammattikoulutuksen saaneen saattajan lisäksi muukin saattaja kuljetettavan väkivaltaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi, kun henkilöstä on laadittu tarkkailulähetete tai kun henkilö on kuljetettava toimintayksikköön tarkkailulähetteen laatimiseksi.

3.2.3

Potilaslaki

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki) 3 §:ssä säädetään oikeudesta hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun. Pykälän 2 momentti kuuluu seuraavasti:

Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

3.3

Sairaanhoitopiirin menettelyn arviointi

Kantelija kuljetettiin sairaanhoitopiiriin päivystysyksikköön sen selvittämiseksi, oliko hän tahdosta riippumattoman hoidon tarpeessa. Mielenterveyslakia on vakiintuneesti tulkittu siten, että henkilö voidaan tässä tarkoituksessa noutaa tutkittavaksi, tarvittaessa poliisin virka-avulla (esim. korkein oikeus (KKO) 1992:144). Vaikka tässä tapauksessa ei ole laadittu virka-apupyyntöä, katson, että kantelija tuotiin päivystysyksikköön tahdostaan riippumatta. Kantelija oli siten menettänyt vapautensa siihen saakka, kunnes hänet kotiutettiin tutkimuksen jälkeen.

Vapautensa menettäneen henkilön oikeudet on perustuslain mukaan turvattava lailla. Mielenterveyslaissa ei ole säännöksiä tahdostaan riippumatta tutkitun tai hoidetun henkilön oikeuksien turvaamisesta kotiutustilanteessa. Terveydenhuollossa on kuitenkin noudatettava potilaslain hyvää hoitoa koskevaa säännöstä. Nähdäkseni hyvään hoitoon kuuluu huolehtia siitä, että potilas voi vapauduttuaan palata turvallisesti kotiinsa.

Sairaanhoitopiiristä puhelimitse saadun tiedon mukaan kantelussa kuvattu tilanne on harvinainen. Potilasta ei kuitenkaan kotiutustilanteessa jätetä heitteille. Viime kädessä potilas voi yöpyä päivystysyksikön tiloissa. Päivystysyksiköllä ei kuitenkaan ole mahdollisuutta korvata potilaan matkakuluja.

Tässä tapauksessa kantelija kotiutettiin myöhään illalla kylmänä vuodenaikana. Asiakirjoissa ei ole selvitystä hänen vaatuksestaan. Hänen kotinsa ei kuitenkaan sijannut päivystysyksikön läheisyydessä. Mielestäni häntä olisi näissä olosuhteissa tullut avustaa kotimatkan järjestämisessä jollakin kulkuvälineellä. Kun sairaanhoitopiirissä ei ole ollut tähän valmiutta, katson, että kantelijan oikeutta hyvään hoitoon on loukattu.

3.4

Lainsäädännön täydentäminen

Edellä on käynyt ilmi, että mielenterveyslain nojalla vapautensa menettäneen potilaan kotiuttamisesta ei ole säännöksiä.

Olen eräessä aikaisemmassa ratkaisussani käsitellyt tilannetta, jossa tukintavanki vapautetaan oikeuden päätöksellä palauttamatta häntä vankilaan.¹ Totesin tuolloin seuraavaa:

Käsitykseni mukaan perustuslain 7 §:n 3 momentin vaatimusta siitä, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla, on sovellettava myös oikeuspaikalta vapautettavan oikeuksien turvaamiseen. Vaikka vapaudenmenetyks onkin tuolloin päättynyt, hänen asemansa on vielä turvaton juuri vapaudenmenetykseen liittyvistä syistä. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että tutkintavangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai muita maksuvälineitä ja hänen muukin henkilökohtainen omaisuutensa on vielä vankilassa. Tarve vapautettavan oikeuksien turvaamiseen lailla korostuu erityisesti tilanteissa, joissa vapauttaminen tapahtuu muulla kuin henkilön kotipaikkakunnalla tai tilanteessa, jossa henkilö on vapautensa menettäneenä kuljetettu varattomana paikkaan, josta esimerkiksi omatoiminen matkustaminen kotiin, majoittuminen tai ateriointi ei onnistu ilman rahavaroja.

Mielestäni lainsäätäjän tulisi harkita esimerkiksi sitä, tulisiko oikeuspaikalta vapautettavan oikeuksien turvaamiseksi edellyttää laissa, että vapautetulle annettaisiin matkalippu kotipaikkakunnalleen.

Ratkaisuni jälkeen tutkintavankeuslain 1 luvun 2 §:ään lisättiin uusi 3 momentti (394/2015), jossa säädetään, että jos tuomioistuin päättää vapauttaa tutkintavangin, hänelle korvataan matkakustannukset koti- tai asuinpaikkakunnalleen Suomen alueella valtion varoista. Saamieni tietojen mukaan myös poliisin säilöstä vapautettavalle annetaan tarvittaessa matkalippu kotimatkaa varten.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Esitän sen vuoksi, sosiaali- ja terveysministeriölle, että mielenterveyslain mukaan tahdostaan riippumatta tutkitun tai hoidetun henkilön kotiuttamiseen liittyvä sääntely saatettaisiin sisällöltään, täsmällisyydeltään ja normihierarkialtaan perustuslain vaatimusten mukaiseksi.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen - - - sairaanhoitopiiriin tietoon, Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Teen edellä kohdassa 3.4 mainitun esityksen sosiaali- ja terveysministeriölle.

---

¹ Päätös 14.6.2007 (dnro 1987/2/06), Menettely tutkintavangin vapaaksi päästämiseksi. Päätös on luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla (www.oikeusasiamies.fi).